

SECTION 3. CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURE. FAMILY LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-7>

THE CERTAIN ASPECTS OF THE CONTENT A CLAIM FOR RECOGNITION ASSETS UNFOUNDED AND RECOVER THEM INTO STATE REVENUE

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗМІСТУ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ ПРО ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВ ТА ЇХ СТЯГНЕННЯ В ДОХІД ДЕРЖАВИ

Kovalchuk O. A.

*Postgraduate Student at the Department
of Justice and Philosophy
of the Faculty of Law
Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine*

Ковальчук О. А.

*аспірант кафедри правосуддя
та філософії юридичного факультету
Сумський національний аграрний
університет
м. Суми, Україна*

Інститут стягнення незаконно набутих активів у дохід держави без факту засудження особи за вчинення корупційного правопорушення був запозичений українським законодавцем з правових систем іноземних держав, які досягли істотних успіхів у боротьбі з корупцією. Зокрема, як відзначає Я. В. Вороніжський, «у світовій законотворчості режими повернення активів без ухвалення вироку розроблялися в двох основних напрямках:

1) дії з повернення активів, ініційовані у зв'язку з кримінальним розслідуванням, але не залежні від засудження особи («non conviction based confiscation» – NCBC);

2) дії з повернення активів незалежно від будь-якого кримінального переслідування чи правопорушення, коли особа не може пояснити законними доходами набуте майно (unexplained wealth order – UWO) [1, с. 129].

Вітчизняний інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави базується на системі UWO, оскільки реалізується виключно у позовному провадженні в галузі цивільного

процесуального права та не залежить від наявності факту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Більше того, частина 5 ст. 368-5 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, зазначає, що активи, які є предметом провадження у справах про визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави, а також ті активи, які вже були раніше стягнуті в дохід держави в рамках такого позовного провадження, не можуть бути враховані при визначенні різниці між вартістю набутих активів та законними доходами, що здійснюється з метою юридичної кваліфікації складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368-5 КК України [2].

Нормами глави 12 розділу III ЦПК України не передбачено спеціальної форми позовної заяви у справах даної категорії, а тому можна стверджувати, що її структура повинна відповідати загальним вимогам, визначеним у статтях 175–177 ЦПК України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 290 ЦПК України, позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави подається та представництво держави в суді здійснюється прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) [3]. Якщо відповідачем є працівник НАБУ, прокурор САП, звернення до суду та представництво держави в суді здійснюються прокурорами Генеральної прокуратури України за дорученням Генерального прокурора.

Особливістю вказаної вище норми є те, що вона чітко окреслює коло суб'єктів, що можуть бути представниками позивача, яким у даній категорії справи виступає виключно держава. Тобто, позивачем у позовній заяві по даній категорії справ повинна бути зазначена Держава Україна, а не відповідний прокурор, хоча прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Генеральної прокуратури України і наділені виключним правом на звернення до суду з позовом і будь-яких альтернативних суб'єктів у виді інших органів державної влади (наприклад, представників Бюро економічної безпеки України) закон не передбачає. В цій частині доцільно навести позицію В. Р. Щавінського, за якою держава через визначені суб'єкти владних повноважень, повинна сприйматись як рівноправний варіант позивача у процесі [4, с. 104].

Разом з тим, в судовій практиці цивільного судочинства існують розбіжності щодо вірного визначення суб'єкта, уповноваженого на представництво інтересів держави, прикладом чого, зокрема, є справа № 991/366/22. Так, в ухвалі Вищого антикорупційного суду від 28 січня 2022 року було зазначено, що позивачем у справі

№ 991/366/22 є Держава Україна в особі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора [5]. Однак, у преамбулі описової частини постанови Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 14 грудня 2022 року було зазначено, що дана справа розглядається за позовом Держава Україна в особі прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора, а представником позивача є прокурор Панченко О.О. [6]. Тобто, в першому випадку представником позивача було зазначено державний орган, а в другому – конкретну особу – прокурора цього ж органу.

На нашу думку, оскільки діюча норма процесуального закону прямо вказує на наявність відносин представництва держави саме прокурором як особою, наділеною спеціальними повноваженнями, а не органом прокуратури, у позовній заяві повинно бути зазначено, що представником позивача є відповідний прокурор САП чи ГПУ, який діє від імені та в інтересах держави. Однак, така конструкція диспозиції ч. 1 ст. 290 ЦПК України не узгоджується із нормою ч. 4 ст. 58 ЦПК України, за якою держава може брати участь у справі через відповідний орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування відповідно до його компетенції, а вже від імені такого органу і діє інша уповноважена особа відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту).

За ч. 1 ст. 8-1 Закону України «Про прокуратуру» Спеціалізована антикорупційна прокуратура є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, що є державною власністю, рахунки в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням. Крім того, згідно з п. 3 ч. 3 вказаної вище статті, функція представництва інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави покладається саме на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (як юридичну особу) [7]. В свою чергу, згідно з нормою абз. 2 ч. 5 ст. 56 ЦПК України, у разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача.

Таким чином, з аналізу вищевказаних норм вбачається, що представництво інтересів держави можливе лише уповноваженим на це органом, а прокурор, подаючи позов від її імені, не є самостійним

учасником спору, а виступає представником такого органу. Крім того, варто зауважити, що частиною 5 ст. 175 ЦПК України визначено імперативне правило: у разі пред'явлення позову особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, в заяві повинні бути зазначені підстави такого звернення. З огляду на це, позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в обов'язковому порядку має містити обґрунтування підстав його подання прокурором САП чи ГПУ, інакше Вищий антикорупційний суд матиме право залишити позовну заяву без руху з підстав, передбачених ч. 1 ст. 185 ЦПК України, надавши при цьому час для усунення недоліків. При цьому, у позовній заяві при обґрунтуванні підстав звернення в інтересах держави доцільно вказувати як норми спеціального Закону України «Про прокуратуру», так і посилання на відповідні положення ЦПК України, що регламентують права та обов'язки прокурора як учасника цивільного процесу.

Як висновок, на нашу думку, правова конструкція диспозиції ч. 1 ст. 290 ЦПК України потребує приведення її у відповідність до норми ч. 4 ст. 58 ЦПК України шляхом наступного уточнення: «1. Представництво держави у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави здійснює Спеціалізована антикорупційна прокуратура в особі її прокурорів». Таке уточнення буде сприяти утвердженню в цивільному судочинстві принципів верховенства права та юридичної визначеності, дотримання яких є невід'ємною частиною статусу правової держави.

Література:

1. Вороніжський Я. В. Удосконалення інституту визнання необґрунтованими активів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 128–134.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.02.2024).
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
4. Щавінський В. Держава як позивач у адміністративному процесі: сутність та відповідність природі адміністративної юстиції. *Публічне право*. 2015. № 4(20). С. 103–108.

5. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 28 січня 2022 року у справі № 991/366/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102844392> (дата звернення: 22.02.2024).

6. Постанова Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 14 грудня 2022 року у справі № 991/366/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107897975> (дата звернення: 22.02.2024).

7. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 24.02.2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-8>

**ELECTRONIC COURT AS A TOOL OF ENSURING PROPER
ACCESS TO JUSTICE FOR RESIDENTS OF TEMPORARILY
OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE IN CIRCUMSTANCES
OF MARTIAL LAW**

**ЕЛЕКТРОННИЙ СУД ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЛЕЖНОГО ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ МЕШКАНЦІВ
ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Koroied S. O.

*Doctor of Juridical Sciences, Professor,
acting president
Scientific Institute of Public Law,
Kyiv, Ukraine*

Короєд С. О.

*доктор юридичних наук, професор,
виконуючий обов'язки президента
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна*

Раніше ми розглядали питання застосування в Україні європейських стандартів електронного судочинства у зв'язку із воєнним станом в аспекті використання засобів Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи при передачі в електронній формі цивільних справ на розгляд інших судів (на які було змінено територіальну підсудність судів з тимчасово окупованих територій чи територій ведення бойових дій) та відновленні втраченого судового провадження